

Ελληνιστική Αλεξάνδρεια: πτολεμαϊκή τέχνη.

Δημήτρης Πλάντζος

Νικόλας Δημάκης

Πηγές πτολεμαϊκής ιστορίας:

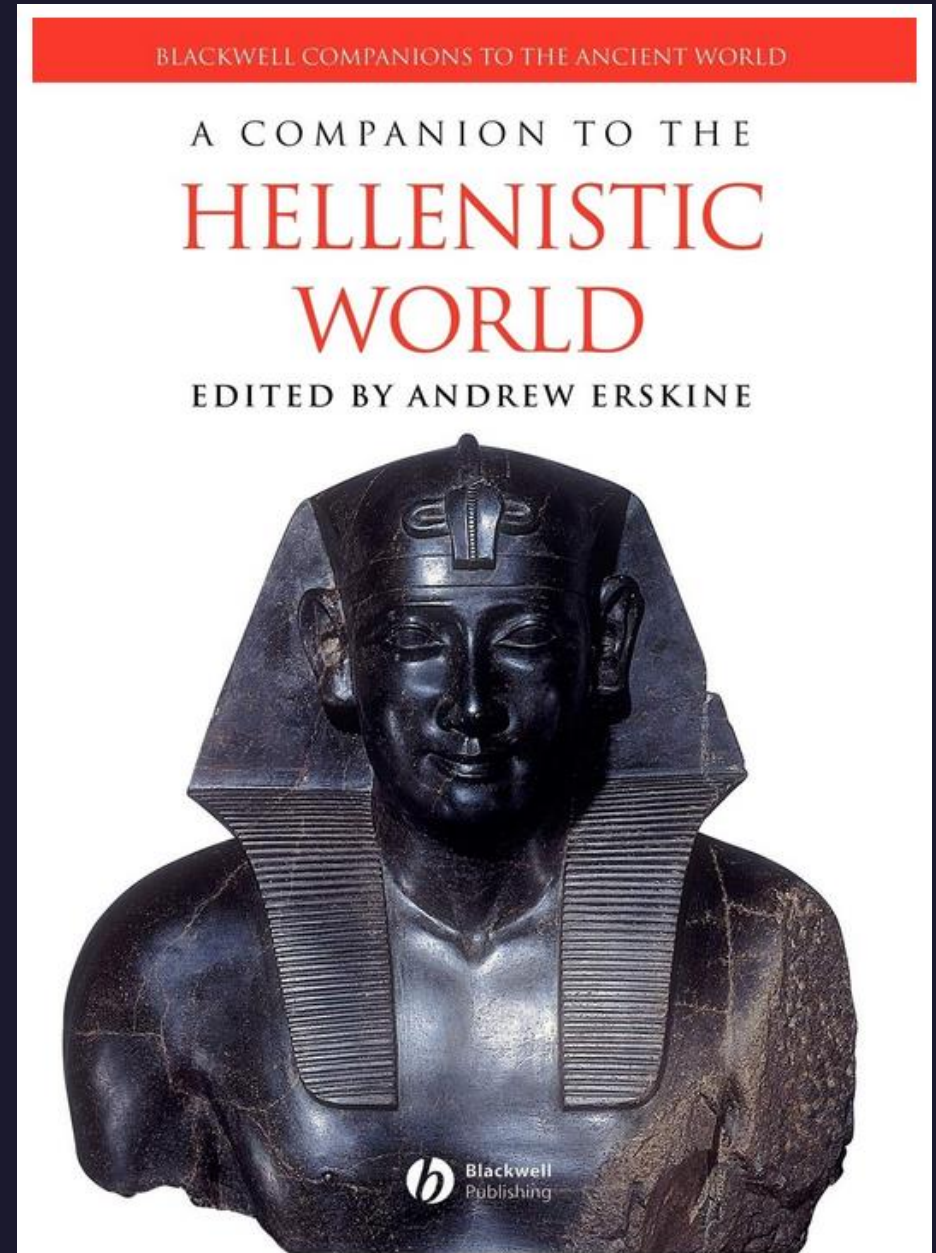
- Πολύβιος (202 π.Χ. - 120 π.Χ.), *Ιστορίες*
- Διόδωρος Σικελιώτης (80-20 π.Χ.), *Ιστορική Βιβλιοθήκη*
- Ιώσηπος Φλάβιος (37 - 100 μ.Χ.), *Ιουδαϊκή αρχαιολογία, Περί του Ιουδαϊκού πολέμου*
- Τίτος Λίβιος (Titus Livius, 59 π.Χ. - 17 μ.Χ.), *Ab Urbe Condita*
- Πλούταρχος (π. 45– π. 120 μ.Χ.), *Βίοι κλπ*
- Στράβων (64 π.Χ. – 24 μ.Χ.), *Γεωγραφικά*
- Αθήναιος ο Ναυκρατίτης (2^{ος} / 3^{ος} αι. μ.Χ.), *Δειπνοσοφισταί*

Βιβλιογραφία πτολεμαϊκής ιστορίας:

- G. Hölbl, *A History of the Ptolemaic Empire* (2001)
- P.M. Fraser, *Ptolemaic Alexandria* (1972)
- E.D. Carney, *Arsinoë of Egypt and Macedon: A Royal Life* (2013)
- A. Erskine, *A Companion to the Hellenistic World* (2003)
- P. Green, *Alexander to Actium. The Historical Evolution of the Hellenistic Age* (1990)
- F.W. Walbank, *The Hellenistic World: Revised Edition* (1993)
- M. Grant, *From Alexander to Cleopatra. The Hellenistic World* (1982)
- E.S. Gruen, *The Hellenistic world and the coming of Rome* (1984)
- K. Buraselis, Mary Stefanou και Dorothy J. Thompson, *The Ptolemies, the Sea and the Nile. Studies in Waterborne Power* (2013)
- R.S. Bagnall and P. Derow, *The Hellenistic Period: Sources in Translation* (2003)
- M.M. Austin, *The Hellenistic World from Alexander to Roman Conquest. A Selection of Ancient Sources in Translation* (1981)

Πτολεμαϊκή τέχνη

Andrew Stewart, “Hellenistic Art, AD 1500-2000”

Κατάλογοι Εκθέσεων

- Cleopatra of Egypt : from history to myth
https://archive.org/details/cleopatraofegypt0000unse_h7b7/mode/2up
- La gloire d'Alexandrie

Πτολεμαϊκή τέχνη

Ηρώνδας, *Μιμιάμβοι* I

Από τότε που πήγε ο Μάνδρης στην Αίγυπτο, κοντά δέκα μήνες τώρα, ούτε γράμμα ούτε γραφή· | σε ξέχασε, κι αλληνής δροσίζει το παραπόρτι. | Εκεί πέρα είναι παράδεισος: Όλα, | ό,τι ζητήσεις κι ό,τι πεις, όλα στην Αίγυπτο τα βρίσκεις: | Τί θες; Πλούτη, αγώνες, λεφτά, καλοκαιράκι, δόξες; | Θεάματα, φιλόσοφοι, χρυσάφι, αγοράκια, | πανηγύρια και γιορτές, ο βασιλιάς είναι καλός, | με το μουσείο τους, με τα κρασιά τους, ό,τι βάλει ο νους σου· | και γυναίκες, μα την Περσεφόνη, πολλές γυναίκες, | όσ' αστεράκια ο ουρανός παινεύεται πως έχει.

Πτολεμαϊκή τέχνη

- Ζωγραφική
- Ψηφιδωτό
- Τέχνες πολυτέλειας
 - Κόσμημα
 - Μεταλλοτεχνία
 - Διακοσμητικές τέχνες

Πτολεμαϊκή νομισματική

- O. Mørkholm, *Early Hellenistic Coinage. From the Accession of Alexander to the Peace of Apamea (336–188 BC)* (1991)
 - Κοπές Αλεξάνδρου (περ. 321 π.Χ.)

Πτολεμαϊκή νομισματική

- O. Mørkholm, *Early Hellenistic Coinage. From the Accession of Alexander to the Peace of Apamea (336–188 BC)* (1991)
 - Κοπές Αλεξάνδρου (περ. 321 π.Χ.)
 - Αλλαγή σταθερού (περ. 310 π.Χ.) [4δρχμον 17.20 γρμ – 15.70 γρμ]

Πτολεμαϊκή νομισματική

- O. Mørkholm, *Early Hellenistic Coinage. From the Accession of Alexander to the Peace of Apamea (336–188 BC)* (1991)
 - Κοπές Αλεξάνδρου (περ. 321 π.Χ.)
 - Αλλαγή σταθερού (περ. 310 π.Χ.) [4δρχμον 17.20 γρμ – 15.70 γρμ]
 - ΠΤΟΛΕΜΑΙΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ (περ. 305-4 π.Χ.)

**Πτολεμαίος Δ΄ Φιλοπάτωρ (221-204 π.Χ.). Χρυσό οκτάδραχμον.
Πτολεμαίος Γ΄ Ευεργέτης / Κέρας: ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΠΤΟΛΕΜΑΙΟΥ**

**Πτολεμαίος Γ΄ Ευεργέτης (246-221 π.Χ.). Χρυσό οκτάδραχμον.
Πτολεμαίος Α΄ Σωτήρ – Βερενίκη Α΄ : ΘΕΩΝ /
Πτολεμαίος Β΄ Φιλάδελφος – Αρσινόη Β΄ : ΑΔΕΛΦΩΝ**

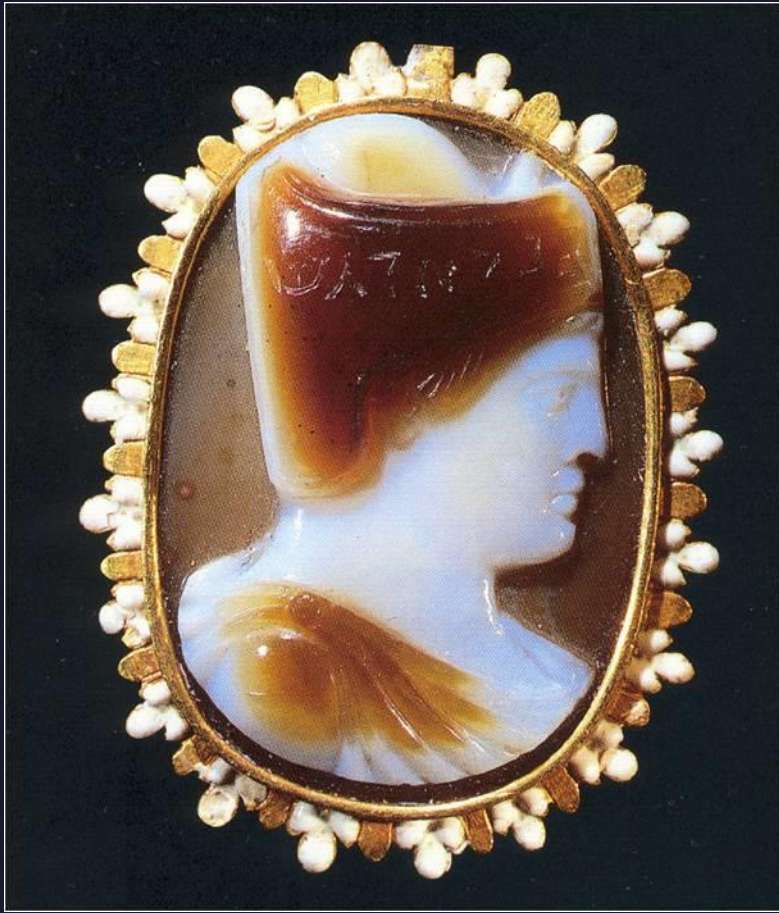

Πτολεμαϊκά γλυπτά πορτρέτα

- Ελληνοπρεπή

Πτολεμαϊκά γλυπτά πορτρέτα

- Ελληνοπρεπή

Marble head of a Ptolemaic queen
ca. 270–250 BCE

Acquired in Egypt by George Baldwin, British
Consul-General 1785–96

Πτολεμαϊκά γλυπτά πορτρέτα

- Ελληνοπρεπή

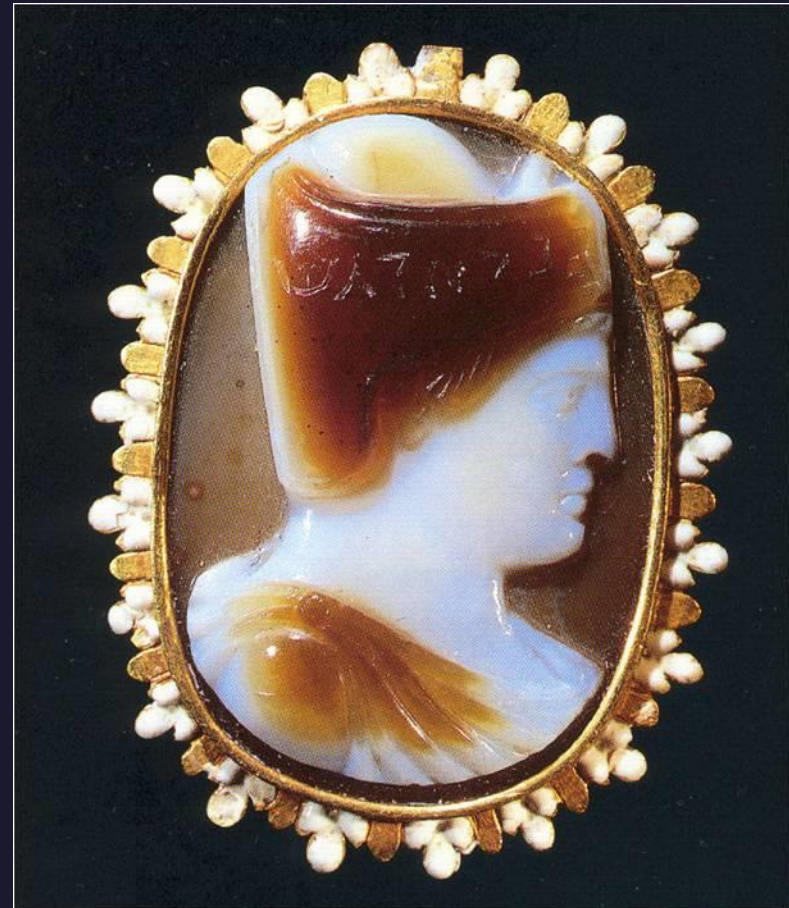
Πτολεμαϊκά γλυπτά πορτρέτα

- Ελληνοπρεπή

Πτολεμαϊκά γλυπτά πορτρέτα

- Ελληνοπρεπή
- Αιγυπτιάζοντα

Πτολεμαϊκά γλυπτά πορτρέτα

- Ελληνοπρεπή
- Αιγυπτιάζοντα

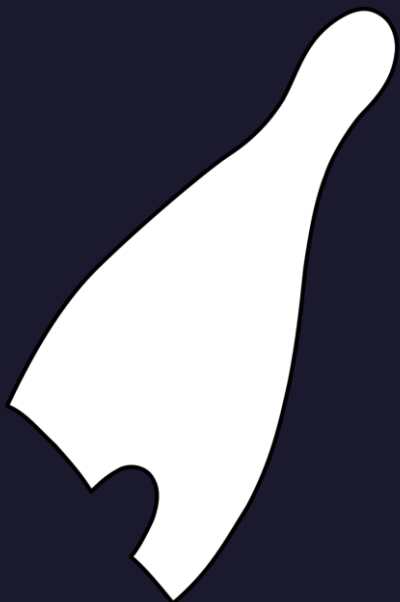

Πτολεμαϊκά γλυπτά πορτρέτα

- Ελληνοπρεπή
- Αιγυπτιάζοντα

Στέμματα

Χεντζέτ
Άνω Αίγυπτος

Ντεσρέτ
Κάτω Αίγυπτος

Πσέντ

Χεπρές

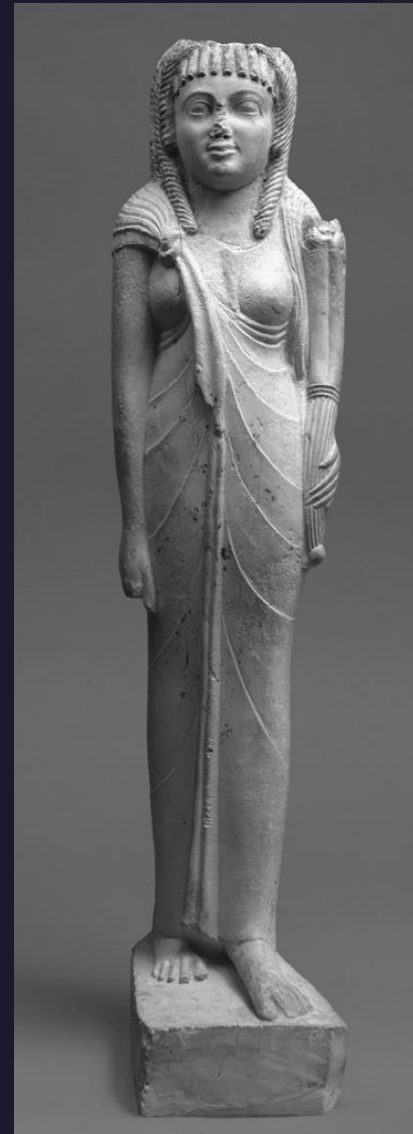
Πτολεμαϊκά γλυπτά πορτρέτα

- Ελληνοπρεπή
- Αιγυπτιάζοντα

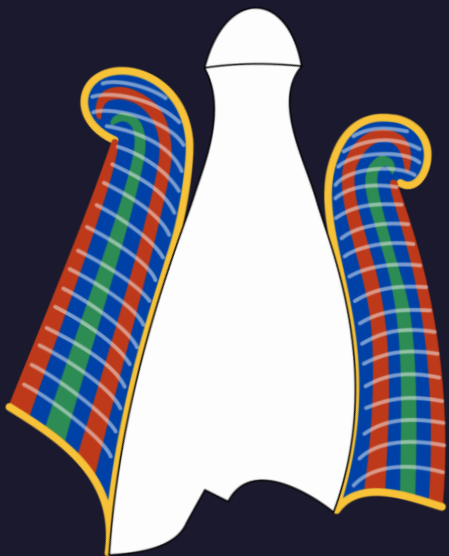

Πτολεμαϊκά γλυπτά πορτρέτα

- Ελληνοπρεπή
- Αιγυπτιάζοντα
- Αιγυπτιακού – φαραωνικού τύπου

Φαραωνικά σύμβολα

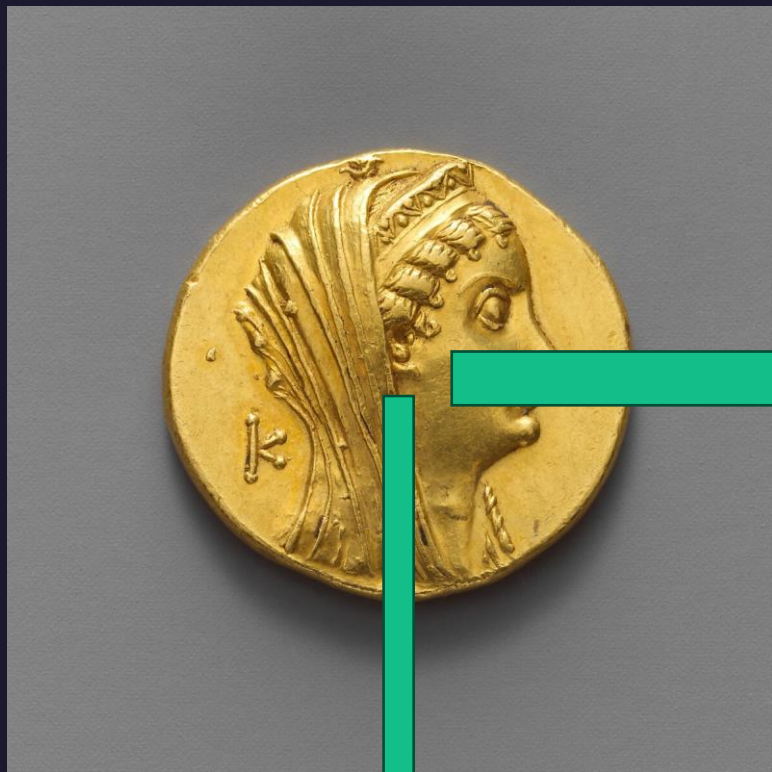

Στέμμα Ατέφ
(Στέμμα Άνω Αιγύπτου +
2 Φτερά Γερακιού)

Στέμμα Χάθορ – Ίσιδος
(Ηλιακός Δίσκος και
Κέρατα Αγελάδας)

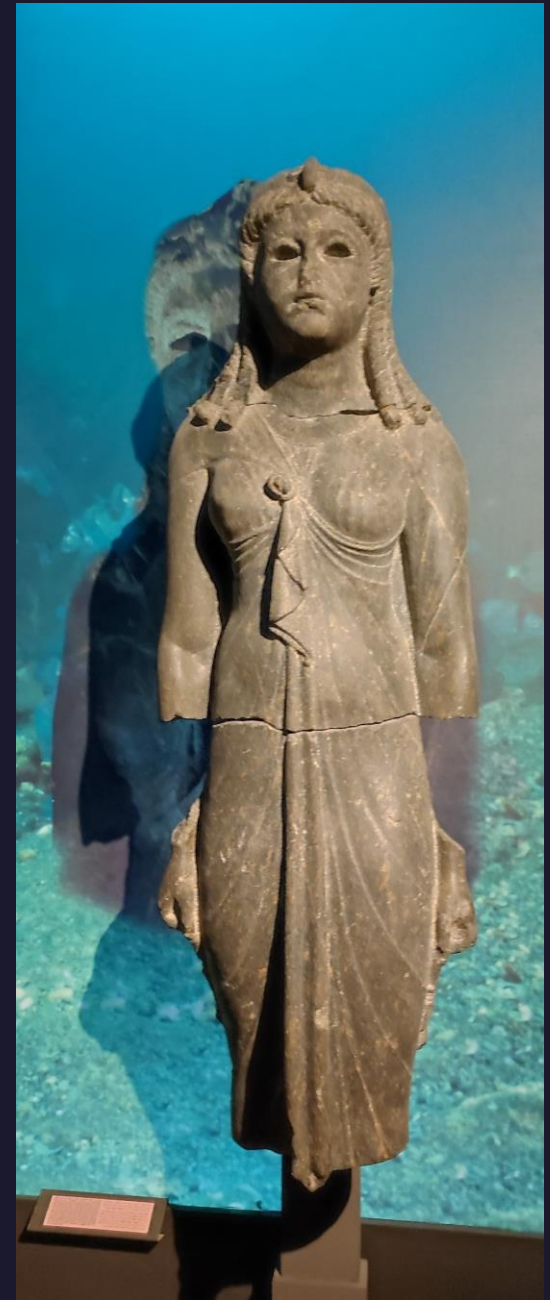
Φαραωνικά σύμβολα

Μικρό κέρασ κριού πίσω από το αυτί.

Η Αρσινόη Β΄ Φιλάδελφος (μεταθανάτιο), από ναϊκό ανάγλυφο, με κάλυμμα κεφαλής σε σχήμα γερακιού, και σύνθετο στέμμα Κάτω Αιγύπτου με κέρατα κριού, και στέμμα Χάθορ.

Κλεοπάτρα Γ' Ευεργέτις («Κόκκη»)

Κλεοπάτρα Τρύφαινα

Θεόκριτος, *Ειδύλλια* 14

- Αν είναι έτσι, αν το μυαλό σου είναι αποφασισμένο να πας στο εξωτερικό, θα σου πω τον καλύτερο πληρωτή που μπορεί να έχει ένας ελεύθερος. Ο βασιλιάς Πτολεμαίος. [...]: Καλοσυνάτος, καλλιεργημένος, ιπποτικός, καθ' όλα γοητευτικός· αναγνωρίζει αυτόν που τον αγαπά, κι ακόμη περισσότερο τον εχθρό του, γενναιόδωρος σε πολλούς, και δεν αρνείται όταν του ζητείται κάτι όπως ταιριάζει σε βασιλιά – αν και δεν πρέπει να ζητά κανείς συνεχώς.

Η μεγάλη πομπή του Πτολεμαίου Φιλαδέλφου

- περ. 280-270 π.Χ.
- Λαός και στρατός
- Επίδειξη πλούτου και δύναμης
- *τρυφή*
- 5,5 χλμ μέσα στην πόλη. 100δες «άρματα», 1000δες ηθοποιοί, εξωτικά ζώα, στρατιωτική παρέλαση, χρυσά στέματα, οπλισμός
- Αναφορά στον Πτολεμαίο Α΄ ως Δία και στον Πτολεμαίο Β΄ ως Διόνυσο

Η μεγάλη πομπή του Πτολεμαίου Φιλαδέλφου

Καὶ μετὰ ταῦτα Διὸς ἤγετο πομπὴ καὶ ἄλλων παμπόλλων θεῶν καὶ ἐπὶ πᾶσιν Ἀλεξάνδρου, ὃς ἐφ' ἄρματος ἐλεφάντων ἀληθινῶν ἐφέρετο χρυσοῦς, Νίκην καὶ Ἀθηνᾶν ἐξ ἑκατέρου μέρους ἔχων. Ἐπόμευσαν δὲ καὶ θρόνοι πολλοὶ ἐξ ἐλέφαντος καὶ χρυσοῦ κατεσκευασμένοι· [202b] ὧν ἐφ' ἑνὸς ἔκειτο στεφάνη χρυσοῦ, ἐπ' ἄλλου δίκερας χρυσοῦν, ἐπ' ἄλλου δὲ ἦν στέφανος χρυσοῦς, καὶ ἐπ' ἄλλου δὲ κέρας ὀλόχρυσον. Ἐπὶ δὲ τὸν Πτολεμαίου τοῦ Σωτήρος θρόνον στέφανος ἐπέκειτο ἐκ μυρίων κατεσκευασμένος χρυσοῦν. Ἐπόμευσε δὲ καὶ θυμιατήρια χρυσοῦ τριακόσια καὶ πενήκοντα, καὶ βωμοὶ δὲ ἐπίχρσοι ἐστεφανωμένοι χρυσοῖς στεφάνοις· ὧν ἐνὶ παρεπεπήγεσαν δᾶδες χρυσοῦ δεκαπέντε τέσσαρες. [...] Ἐπόμευσαν δὲ καὶ Δελφικοὶ τρίποδες χρυσοῦ [202c] ἐννέα ἐκ πηχῶν τεσσάρων, ἄλλοι ὀκτὼ (ἐκ) πηχῶν ἕξ, ἄλλος πηχῶν τριάκοντα, ἐφ' οὗ ἦν ζῶα χρυσοῦ πενταπύχη καὶ στέφανος κύκλῳ χρυσοῦ ἀμπέλινος. Παρήλθον δὲ καὶ φοίνικες ἐπίχρσοι ὀκταπέντε ἐπτὰ καὶ κηρύκειον ἐπίχρσον πηχῶν τεσσαράκοντα πέντε καὶ κεραυνὸς ἐπίχρσος πηχῶν τεσσαράκοντα ναὸς τε ἐπίχρσος, οὗ ἡ περίμετρος πηχῶν μ'· δίκερας πρὸς τούτοις ὀκτάπηνυ. [...] Ἐπόμευσαν δὲ καὶ στεφάναι χρυσοῦ πάνυ πολλαί, ἃς ἔφερον παιδίσκαι πολυτελεῶς κεκοσμημέναι· ὧν μία δίπηνυ εἰς ὕψος, τὴν δὲ περίμετρον ἔχουσα ἐκκαίδεκα πηχῶν. [202e] Ἐπόμευσε δὲ καὶ θώραξ χρυσοῦ πηχῶν δώδεκα καὶ ἕτερος ἀργυροῦς πηχῶν ιη' [ἐννέα], ἔχων ἐφ' ἑαυτοῦ κεραυνοὺς χρυσοῦς δεκαπέντε δύο καὶ στέφανον δρυὸς διάλιθον· ἀσπίδες χρυσοῦ εἴκοσι, πανοπλίαι χρυσοῦ ξδ', κνημίδες χρυσοῦ τριπέντε β', λεκάναι χρυσοῦ δεκαδύο, φιάλαι πολλαὶ πάνυ τὸν ἀριθμόν, οἰνοχόαι τριάκοντα, ἐξάλειπτρα μεγάλα δέκα, ὑδρία δεκαδύο, μαζονόμια πενήκοντα, τράπεζαι διάφοροι, [202f] κυλικεῖα χρυσοῦ πέντε, κέρας ὀλόχρυσον πηχῶν λ'. Ταῦτα δὲ τὰ χρυσώματα ἐκτὸς ἦν τῶν ἐν τῇ τοῦ Διονύσου πομπῇ διενεχθέντων. Εἴτ' ἀργυρωμάτων ἅμαξαι τετρακόσκιαι καὶ χρυσοῦ εἴκοσι, ἀρωμάτων δὲ ὀκτακόσκιαι.

Το βασιλικό περιπτερο

καλή γὰρ εἰς ὑπερβολὴν ἀξία τε ἀκοῆς ἐγενήθη. [196b] Τὸ μὲν οὖν μέγεθος αὐτῆς ἑκατὸν τριάκοντα κλίνας ἐπιδεχόμενον κύκλω, διασκευὴν δ' εἶχε τοιαύτην. Κίονες διεστάθησαν ξύλινοι πέντε μὲν κατὰ πλευρὰν ἑκάστην τοῦ μήκους πεντηκονταπήχεις πρὸς ὕψος, ἐνὶ δὲ ἐλάττους κατὰ πλάτος· ἐφ' ὧν ἐπιστύλιον καθηρόσθη τετράγωνον, ὑπερεῖδον τὴν σύμπασαν τοῦ συμποσίου στέγην. Αὕτη δ' ἐνεπετάσθη κατὰ μέσον οὐρανίσκω κοκκινοβαφεῖ περιλεύκω, καθ' ἑκάτερον δὲ μέρος εἶχε δοκοὺς μεσολεύκοις ἐμπετάσμασι πυργωτοῖς κατειλημένας, [196c] [...] 26. Διέκειτο δὲ ἐπὶ μὲν τῶν τῆς σκηνῆς παραστάδων ζῶα μαρμάρινα τῶν πρώτων τεχνιτῶν ἑκατόν. Ἐν δὲ ταῖς ἀνά μέσον χώραις πίνακες τῶν Σικυωνικῶν ζωγράφων, ἐναλλάξ δ' ἐπίλεκτοι εἰκασίαι παντοῖαι καὶ χιτῶνες χρυσοῦφεις ἐφαπίδες τε κάλλιστα, [196f] τινὲς μὲν εἰκόνας ἔχουσαι τῶν βασιλέων ἐνυφασμένας, αἱ δὲ μυθικὰς διαθέσεις. Ὑπεράνω δὲ τούτων θυρεοὶ περιέκειντο ἐναλλάξ ἀργυροῖ τε καὶ χρυσοῖ. Ἐν δὲ ταῖς ἐπάνω τούτων χώραις οὖσαις ὀκταπήχεσιν ἄντρα κατεσκευάστο κατὰ μὲν τὸ μήκος τῆς σκηνῆς ἕξ ἐν ἑκατέρῃ πλευρᾷ, κατὰ πλάτος δὲ τέτταρα· συμπόσιά τε ἀντὶ ἀλλήλων (ἐν) αὐτοῖς τραγικῶν τε καὶ κωμικῶν [197a] καὶ σατυρικῶν ζῶων ἀληθινὸν ἔχόντων ἱματισμόν, οἷς παρέκειτο καὶ ποτήρια χρυσαῖ. Κατὰ μέσον δὲ τῶν ἄντρων νύμφαι ἐλείφθησαν, ἐν αἷς ἔκειντο Δελφικοὶ χρυσοῖ τρίποδες ὑποστήματ' ἔχοντες. Κατὰ δὲ τὸν ὑψηλότατον τόπον τῆς ὀροφῆς ἀετοὶ κατὰ πρόσωπον ἦσαν ἀλλήλων χρυσοῖ, πεντεκαϊδεκαπήχεις τὸ μέγεθος. Ἐκειντο δὲ κλίνας χρυσαῖ σφιγγόποδες ἐν ταῖς δυσὶ πλευραῖς ἑκατόν· ἢ γὰρ κατὰ πρόσωπον ἀψὶς ἀφεῖτ' ἀναπεπταμένη. [197b] [...] Ἐκ δὲ τῶν ὀπισθεν πρὸς τὴν ἀπόνηψιν ἑκατὸν ἀργυραῖ λεκάναι καὶ καταχύσεις ἴσαι παρέκειντο. Ἐπεπήγει δὲ τοῦ συμποσίου καταντικρὺ [197c] καὶ ἕτερα κλίνη πρὸς τὴν τῶν κυλικῶν καὶ ποτηρίων τῶν τε λοιπῶν τῶν πρὸς τὴν χρῆσιν ἀνηκόντων [καὶ] κατασκευασμάτων ἕκθεσιν· ἃ δὲ πάντα χρυσαῖ τε ἦν καὶ διάλιθα, θαυμαστὰ ταῖς τέχναις.

Ο πλούτος των Πτολεμαίων

Ποια βασιλική οικογένεια, ομοτράπεζοι, ήταν ποτέ τόσο πλούσια σε χρυσό; Σίγουρα όχι κανένας που οικειοποιήθηκε τον πλούτο της Περσίας ή της Βαβυλώνας, ή που είχε ορυχεία να δουλεύουν γι' αυτόν, ή που κατείχε τον ποταμό Πακτωλό, που ξεπλένει τη χρυσόσκονη. Όχι! Γιατί μόνο ο Νείλος, ο ποταμός που λέγεται αληθινά «χρυσορρέων», είναι αυτός που με τις απεριόριστες σοδειές τροφής του ξεπλένει πραγματικά τον ανόθευτο χρυσό που συλλέγεται χωρίς κίνδυνο, ώστε να μπορεί να τροφοδοτεί επαρκώς όλους τους ανθρώπους.

